

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
правових позицій Верховного Суду
*щодо застосування положень Кодексу
України з процедур банкрутства*

Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (стаття 5 КУзПБ)	
Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)	
II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	
1. Провадження у справі про банкрутство	7
Відкриття провадження у справі про банкрутство (статті 38, 39 КУзПБ)	
Визнання недійсними правочинів боржника (стаття 42 КУзПБ)	
2. Розпорядження майном боржника	10
Надання дозволу на погашення суми податкового боргу за рахунок майна боржника	
Стягнення грошової винагороди за виконання арбітражним керуючим обов'язків розпорядника майна боржника в разі закриття провадження у справі про банкрутство	
Перехід до наступної судової процедури	
3. Ліквідаційна процедура	12
Розгляд кредиторських вимог Фонду соціального страхування України у вигляді капіталізованих платежів	
Оплата послуг ліквідатора в разі заміни кредитора банкрута	
Завершення ліквідаційної процедури	
III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	14
Списання коштів із заробітної плати боржника під час дії мораторію	
Умови та порядок виключення окремих майнових об'єктів боржника зі складу ліквідаційної маси	
IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ	16
Оскарження в апеляційному порядку ухвал місцевого господарського суду	
Перегляд ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство за нововиявленими обставинами	
Скасування арешту на майно боржника, накладеного в межах кримінального провадження	
Витрати на професійну правничу допомогу	
Закриття провадження у справі про банкрутство державних підприємств	

Перелік уживаних скорочень

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

Закон про банкрутство – Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

ПК України – Податковий кодекс України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (стаття 5 КУзПБ)

Щодо підстав для затвердження плану досудової санації боржника та введення цієї процедури

До обов'язкових умов плану досудової санації законодавцем віднесено визначення розмірів, порядку і строків погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації, а також заходів щодо нагляду за виконанням плану санації, що впливає із змісту абзацу третього частини другої статті 5 КУзПБ.

Невідповідність плану санації вимогам КУзПБ призводить до негативного процесуального наслідку – відмови у прийнятті заяви про затвердження плану санації господарським судом протягом п'яти днів з дня отримання заяви про затвердження плану санації (абзаци перший, четвертий частини шостої статті 5 КУзПБ).

Проте законодавець, надавши суду згідно з положеннями частини другої статті 5 КУзПБ повноваження перевіряти та оцінювати план досудової санації, не наділив його повноваженнями здійснювати деталізовану економічну оцінку кожного із запланованих боржником у плані санації заходів відновлення платоспроможності боржника.

Водночас у суду зберігається обов'язок зважати на вирішальний критерій – вигідність виконання плану санації для кредиторів порівняно з ліквідацією, опираючись на відомості ліквідаційного аналізу (абзац другий частини другої статті 5 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.01.2022 у справі № 910/965/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103281542>.

Щодо судового контролю та здійснення аналізу фінансово-економічного стану боржника під час затвердження плану досудової санації боржника

Застосування процедури санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство має відповідати меті цієї процедури, зміст якої розкривають положення частини п'ятої статті 4 КУзПБ. Результат такої процедури не має бути спрямований на уникнення задоволення кредиторських вимог до боржника, адже у протилежному випадку процедура досудової санації втрачає свою актуальну доцільність.

З метою дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника суд повинен займати активну процесуальну позицію при затвердженні плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство, яка має полягати в повному, всебічному та об'єктивному з'ясуванні обставин, які стосуються перевірки порядку його схвалення та дослідження змісту плану санації.

Під час розгляду плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство до кола обставин, які мають обов'язково бути доведені боржником та достеменно встановлені судом, входять: наявність ознак неплатоспроможності боржника або її загрози; вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника.

Надання оцінки судом фінансово-економічного стану боржника в динаміці для встановлення ознак неплатоспроможності, економічної ефективності та доцільності заходів відновлення платоспроможності боржника, з'ясування доведеності ключової ознаки, передбаченої планом санації

(вигідність плану санації), є правомірним та відповідає завданню і цілям процедури санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

КУзПБ передбачена певна сукупність умов, які підлягають включенню до плану санації і за наявності яких розглянутий та схвалений кредиторами з дотриманням порядку, визначеного статтею 5 КУзПБ, план санації підлягає затвердженню судом. Невідповідність змісту плану санації вимогам законодавства та недотримання порядку його схвалення є підставою для відмови у його затвердженні.

Правовідносини із санації розраховані лише на сумлінних боржників та кредиторів, а застосування такого інституту не може бути інструментом зловживань для боржника, який за його допомогою ухиляється від належного виконання зобов'язань перед кредиторами.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.02.2022 у справі № 908/1817/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103851679>.

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)

Щодо розгляду спорів про визнання недійсними правочинів, укладених боржником

Відповідно до частини другої статті 161 ГПК України заявами по суті справи є, зокрема, позовна заява, відзив на позовну заяву (відзив).

Згідно зі статтею 42 КУзПБ правочини, вчинені боржником, можуть визнаватися недійсними господарським судом у межах справи про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора.

З урахуванням наведеного та положень статті 7 КУзПБ, статті 161 ГПК України заява, зазначена в статті 42 КУзПБ, є різновидом заяв по суті справи і має розглядатися в порядку позовного провадження за правилами, передбаченими ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.02.2022 у справі № 922/313/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103127681>.

Щодо підсудності розгляду заяви про забезпечення позову в майновому спорі, в якому обидві сторони перебувають у процедурах банкрутства

Стаття 7 КУзПБ прямо не визначає підсудності майнового спору, сторонами якого є особи – боржники, щодо яких відкриті справи про банкрутство.

Водночас на час відкриття провадження у справі про банкрутство майно боржника, яке перебуває в особливому правовому режимі, з різних підстав може перебувати в інших осіб, тоді як одним із завдань судової процедури розпорядження майном у справі про банкрутство боржника є захист його майна, у межах якого може проводитися перевірка законності та підставності передачі майна боржника іншим особам, а отже, можуть здійснюватися заходи щодо повернення майна боржнику.

Оскільки спір ініційований та вимоги у справі заявлені у межах виконання розпорядником майна обов'язку щодо захисту майна боржника, їх розгляд повинен здійснюватися саме в межах справи про банкрутство цього боржника, незважаючи на те, що відповідач теж перебуває в процедурі банкрутства. Отже, і заходи забезпечення позову в такому спорі, що застосовані згідно з оскаржуваними рішеннями щодо майна особи, яка є боржником в іншій справі про банкрутство, не порушують вимог підсудності, встановлених частиною чотирнадцятою статті 39 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.01.2022 у справі № 908/964/21 (908/2248/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102736056>.

Щодо визначення процесуального статусу сторін і третіх осіб у майновому спорі

Зазначені у статті 7 КУзПБ спори мають розглядатися та вирішуватися судом в межах основної справи про банкрутство боржника, але у відокремленому позовному провадженні з визначенням кола учасників у такому спорі за правилами ГПК України.

Визначення процесуального статусу особи, якій пред'явлено вимогу в майновому спорі, як учасника у справі про банкрутство без надання їй статусу відповідача за вимогами ліквідатора боржника про визнання оспорюваного правочину недійсним, скасування рішення державного реєстратора, віндикацію майна та визнання права власності матиме наслідком порушення права такої особи на ефективний захист у випадку встановлення судами, зокрема, пропуску позовної давності за такими вимогами за відсутності поважних причин для поновлення позивачу строку на звернення з відповідним позовом.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.01.2022 у справі № 922/3149/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103281544>.

Частина друга статті 7 КУзПБ визначає підсудність спорів одному господарському суду, який акумулює усі майнові вимоги, стороною яких є боржник.

Отже, розгляд усіх майнових спорів, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

Можливість звернення з позовом до юридичної особи, яка перебуває в процедурі банкрутства, не пов'язується з обов'язковою наявністю в позивача, який має намір реалізувати своє право на судовий захист, статусу кредитора у справі про банкрутство. Водночас звернення з позовом до боржника зумовлює розгляд такого позову в межах справи про банкрутство, що впливає з положень статті 7 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.01.2022 у справі № 904/5693/20 (904/4517/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102914114>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

1. Провадження у справі про банкрутство

Відкриття провадження у справі про банкрутство (статті 38, 39 КУзПБ)

Щодо поняття «спір про право» в розумінні частини шостої статті 39 КУзПБ

Спір про право – це формально визнана суперечність між суб'єктами цивільного права, яка виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншої і потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом.

Поняття «спір про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення.

Тому, вирішуючи питання, чи свідчить вимога кредитора (кредиторів) про наявність спору про право, слід враховувати, що спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків і неможливістю їх здійснення без усунення перешкод в судовому порядку. Спір про право може спостерігатися також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду.

Отже, спір про право пов'язаний виключно з порушенням, оспоренням, невизнанням або недоведенням суб'єктивного права, при якому існують конкретні особи, які перешкоджають в реалізації права.

Установлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Заперечення боржника щодо вимог кредитора у вигляді позову (предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора), поданого ним до суду після звернення ініціюючого кредитора із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, свідчить про відсутність у такому випадку спору про право в розумінні положень частини шостої статті 39 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.02.2022 у справі № 910/4918/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103281711>.

Щодо відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за вимогами, що виникли після 12.03.2020 та в період дії карантину

Наведені у частині шостій статті 39 КУзПБ підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство належать до прямих, загальних, безумовних та необмежених в часі заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи, оскільки застосовуються без урахування будь-яких особливостей, безумовно, за прямою нормою Закону, незалежно від суб'єкта звернення з відповідною заявою та організаційної форми суб'єкта – боржника, підстав виникнення, складу, періоду виникнення вимог до боржника тощо.

Водночас до прямих, однак незагальних заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство, можуть належати підстави, які також безпосередньо визначені законом, але застосовуються залежно від суб'єкта звернення, суб'єкта банкрутства, умов/підстав/обмежень, за яких ці заборони застосовуються, і можуть мати тимчасовий характер.

До однієї з таких заборон, що прямо встановлена КУзПБ, однак є умовною та тимчасовою, належить заборона на відкриття провадження у справі про банкрутство, застосування якої зумовлено карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19.

Пряма вказівка у нормах пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ і Закону України від 18.06.2020 № 728-IX (яким були внесені відповідні зміни до КУзПБ) на недопущення відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, які виникли з 12.03.2020, є окремим застереженням стосовно порядку, календарного періоду застосування цієї норми та поширення її на правовідносини в часі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.02.2022 у справі № 917/827/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103836921>.

Визнання недійсними правочинів боржника (стаття 42 КУзПБ)

Щодо звернення конкурсного кредитора з позовною заявою про визнання недійсним правочину, вчиненого боржником, як належного способу захисту його прав

Майнові інтереси позивача як кредитора боржника можуть бути порушені при розподілі майна в разі ліквідації боржника під час задоволення вимог іншого його кредитора, заявлених на підставі оспорюваного договору. Тобто задоволення вимог позивача безпосередньо залежить від розміру заявлених іншими конкурсними кредиторами вимог в порядку статті 64 КУзПБ.

У цьому і полягає конкурсна природа провадження у справі про банкрутство, основною метою якого є, зокрема, рівномірне і справедливе задоволення вимог всієї сукупності кредиторів неплатоспроможного боржника. Зазначене потенційно зумовлює пряме порушення інтересів конкурсного кредитора на отримання у повному обсязі належних коштів у процедурі банкрутства боржника.

Тож конкретний кредитор має право на звернення до суду із відповідною заявою саме у межах цієї справи про банкрутство, а обраний позивачем спосіб захисту своїх прав не суперечить вимогам чинного законодавства і є обґрунтованим.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.01.2022 у справі № 904/4262/17(904/1260/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/102828734>.

Щодо визнання рішення загальних зборів учасників товариства та акта приймання-передачі майна недійсними із спеціальних підстав

Рішення загальних зборів учасників є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин.

Рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи не є правочинами у розумінні статті 202 ЦК України. До цих рішень не можуть застосовуватися положення статей 203, 215 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину, і, відповідно, правові наслідки недійсності правочину за статтею 216 ЦК України.

Рішення загальних зборів учасників господарського товариства є актами, що констатують певні факти, події, пов'язані з діяльністю товариства, і їх не можна ототожнювати з договором або 8 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року

правочином, а тому до них не можна застосовувати статтю 42 КУзПБ та визнавати недійсними у межах справи про банкрутство.

З огляду на визначення правової природи рішень загальних зборів товариства акт приймання-передачі майна сам по собі є лише одним з доказів, що підтверджують виконання товариством свого зобов'язання з передачі його учаснику, який вибув, майна на виконання протоколу загальних зборів учасників і не має ознак правочину в розумінні статті 202 ЦК України.

Тож акт приймання-передачі майна не є правочином у розумінні статті 202 ЦК України і, відповідно, не може бути визнаний недійсним.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.01.2022 у справі № 911/2525/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103281772>.

Щодо критеріїв застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство при розгляді заяв про визнання недійсними правочинів

На відміну від вимог ЦК України та ГК України, законодавство про банкрутство (як стаття 42 КУзПБ, так і стаття 20 Закону про банкрутство (у редакції, чинній з 19.01.2013)) не визначає вимог до укладеного правочину, а врегульовує спеціальні правила та процедуру визнання недійсними правочинів (договорів), укладених боржником, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, містить спеціальні положення щодо строків (сумнівного періоду, протягом якого боржник вчиняє правочини), суб'єктів (осіб, які мають ініціювати право визнання договорів недійсними) і переліку підстав, за наявності яких можна визнавати правочини недійсними.

Критерієм для застосування норм статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону про банкрутство, в тому числі і до заяв, поданих після введення в дію цього Кодексу, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Тож стаття 42 КУзПБ застосовується до всіх заяв арбітражних керуючих та кредиторів, поданих у справах про банкрутство, провадження у яких відкрито після введення в дію цього Кодексу.

При цьому презумпція сумнівності правочинів, вчинених у підозрілий період, сама по собі не означає безмежної дискреції суду щодо визнання будь-якого правочину, укладеного у такий період, недійсним, а тому вимагає досконалої юридичної техніки застосування і суворого дотримання вимог, встановлених у відповідній нормі закону, оскільки несе ризики непропорційного втручання в цивільний оборот та майнові права контрагентів боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.01.2022 у справі № 905/814/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102797640>.

Застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство є можливим лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника.

Стаття 42 КУзПБ підлягає застосуванню до правочинів, вчинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, а отже, ця норма щодо обчислення трирічного строку розширеному тлумаченню не підлягає.

Якщо боржником укладено оспорюваний договір поза межами «підозрілого періоду», належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника, є звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсним такого договору з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів.

9 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.01.2022 у справі № 908/3549/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103401947> (також див. постанови від 01.02.2022 у справі № 922/313/20, від 26.01.2022 у справі № 911/950/16).

Щодо правочину, вчиненого боржником на шкоду кредиторам

Фраудаторним може виявитися будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських правовідносин, і укладений на шкоду кредиторам. Отже, такий правочин може бути визнаний недійсним в порядку позовного провадження у межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КУЗПБ на підставі пункту б частини першої статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин третьої, шостої статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочину лише на підставі статті 234 ЦК України. У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.01.2022 у справі № 904/5693/20 (904/4517/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/102914114>. (також див. постанови від 27.01.2022 у справі № 904/5693/20 (904/4523/21), від 09.02.2022 у справах № 905/2030/19 (910/11174/19), № 905/2030/19 (905/2429/19).

2. Розпорядження майном боржника

Щодо надання дозволу на погашення суми податкового боргу за рахунок майна боржника

З моменту відкриття стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника.

Відповідно до пункту 1.3 статті 1 ПК України цей Кодекс не регулює питання погашення податкових зобов'язань або стягнення податкового боргу з осіб, на яких поширюються судові процедури, визначені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», з банків, на які поширюються норми Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», проведення комплексних перевірок з метою виявлення фінансових рахунків та погашення зобов'язань зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій.

Згідно із частиною шостою статті 41 КУЗПБ задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Тож подання органами державної податкової служби позову до боржника про надання дозволу на погашення суми податкового боргу за рахунок його майна, що перебуває у податковій заставі, поза межами справи про банкрутство суперечить приписам пункту 1.3 статті 1 ПК України та частини шостої статті 41 КУЗПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.02.2022 у справі № 908/671/18 (908/737/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/104167272>.

Щодо стягнення грошової винагороди за виконання арбітражним керуючим обов'язків розпорядника майна боржника в разі закриття провадження у справі про банкрутство

Коли оплата послуг арбітражного керуючого здійснюється не за рахунок коштів, одержаних від продажу майна боржника, чи коштів, одержаних у результаті виробничої діяльності боржника, то така оплата повинна відбуватися за рахунок коштів кредиторів.

Водночас, якщо провадження у справі закрито не за наслідком здійснення процедури банкрутства боржника із досягненням основних її цілей (відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів) і боржник як юридична особа продовжує існувати та за певних умов може відновити свою діяльність, найбільш доцільним є розглядати саме боржника належним суб'єктом відшкодування грошової винагороди арбітражного керуючого – розпорядника майна. Такий підхід виглядає обґрунтованим з огляду на специфіку справ про банкрутство, а також принципи справедливості, добросовісності і розумності господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.02.2022 у справі № 5/31-Б-08 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103952734>.

Щодо переходу в процедурі розпорядження майном боржника до процедури його ліквідації

Завданням підсумкового засідання суду є з'ясування ознак банкрутства та наявності можливості визначення наступної судової процедури і подальшого здійснення провадження у справі.

Визнаючи боржника банкрутом, суд має встановити його неоплатність, тобто недостатність майна для задоволення вимог кредиторів, і у зв'язку з цим з'ясувати його актив та пасив і співставити відомості щодо обох величин. Рішення суду не може ґрунтуватися лише на клопотанні зборів кредиторів.

Розмір пасиву боржника підлягає визначенню відповідно до затвердженого судом в порядку статті 47 КУзПБ реєстру вимог кредиторів.

Якщо встановлення пасиву боржника відбувається у попередньому засіданні суду, то остаточна правова оцінка активу та пасиву боржника і можливості відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом надається у підсумковому засіданні суду з огляду на перебування провадження у справі у процедурі розпорядження майном боржника.

Водночас підставою для визнання боржника банкрутом є не саме по собі рішення зборів кредиторів, а неможливість задоволення вимог кредиторів боржника інакше як через застосування щодо нього процедури ліквідації.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.02.2022 у справі № 927/885/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103952871>.

3. ЛІКВІДАЦІЙНА ПРОЦЕДУРА

Щодо кредиторських вимог Фонду соціального страхування України у вигляді капіталізованих платежів

Страховальники у разі їх ліквідації не звільняються від фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків шляхом внесення капіталізованих платежів.

Капіталізація платежів включає як заборгованість страховальника за попередні роки, так і подальші платежі для забезпечення страхових виплат і витрат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Правова природа капіталізації платежів полягає у сплаті страховальником, який ліквідується, сум грошових зобов'язань, які призначені для забезпечення майбутніх виплат потерпілим особам, здоров'я яких зазнало шкоди під час виконання ними трудових обов'язків.

Нездійснення Фондом страхових виплат особам, потерпілим від нещасних випадків на виробництві, які перебували у трудових відносинах з боржником, що пов'язане з неможливістю належного виконання органами державної влади своїх повноважень на тимчасово окупованій території України та особливістю реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, не тягне втрату такими особами права на призначені їм страхові виплати.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.02.2022 у справі № 905/2340/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103952812>.

Щодо оплати послуг ліквідатора банкрута в разі заміни кредитора у справі про банкрутство шляхом відступлення права вимоги (сингулярне правонаступництво)

Відповідно до статті 43 КУзПБ у разі вибуття чи заміни кредитора у справі про банкрутство господарський суд за заявою правонаступника або іншого учасника (учасників) справи здійснює заміну такої сторони її правонаступником на будь-якій стадії провадження у справі.

Усі дії, вчинені у справі про банкрутство до вступу у справу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку правонаступник замінив.

Системний аналіз положень статей 1, 43 КУзПБ, статей 512, 514 ЦК України та статті 52 ЦК України свідчить, що у справах про банкрутство на будь-якій стадії їх розгляду є можливим сингулярне правонаступництво кредитора в разі вибуття чи заміни його в зобов'язанні. У такому випадку господарський суд за заявою правонаступника здійснює заміну первісного кредитора правонаступником на будь-якій стадії провадження у справі.

Водночас відступлення первісним кредитором новому кредитору права вимоги до боржника (сингулярне правонаступництво) за договором, умови якого не охоплюють правовідносин щодо зобов'язань первісного кредитора з оплати грошової винагороди ліквідатору банкрута, не тягне заміни сторони у зобов'язанні щодо оплати послуг арбітражного керуючого в порядку статті 52 ГПК України, оскільки, на відміну від універсального правонаступництва, не охоплює переходу всієї сукупності прав та обов'язків, не є заміною сторони у спірному правовідношенні.

Детальніше з текстом постанови від 04.02.2022 у справі № 910/5201/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103371241>.

Щодо правильного завершення ліквідаційної процедури

Правильне завершення ліквідаційної процедури є основним завданням ліквідатора, який, з урахуванням покладених на нього законом повноважень повинен наполегливо та добросовісно працювати упродовж всієї процедури ліквідації.

Звіт ліквідатора та ліквідаційний баланс є підсумковими документами, які підтверджують належне проведення ліквідатором всіх необхідних заходів ліквідаційної процедури, вчинення адекватних дій щодо виявлення кредиторів та активів боржника, за результатами розгляду яких суд приймає ухвалу про ліквідацію боржника і закриття провадження у справі.

Ухвала суду про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу є судовим актом, який не лише встановлює обставини відсутності майна боржника для задоволення вимог кредиторів, дає оцінку повноті дій ліквідатора під час ліквідаційної процедури, а й підсумовує хід усієї процедури банкрутства, починаючи від порушення провадження, та закриває провадження у справі про банкрутство.

Отже, КУзПБ передбачені певна сукупність дій, яку необхідно вчинити ліквідатору під час ліквідаційної процедури, та перелік додатків до звіту ліквідатора, які предметом дослідження в судовому засіданні за підсумками ліквідаційної процедури, що проводиться за участю кредиторів (комітету кредиторів). Подання звіту та ліквідаційного балансу здійснюється ліквідатором за наслідком всіх проведених ним дій під час ліквідаційної процедури. Обов'язком ліквідатора є здійснення всієї повноти заходів, спрямованих на виявлення активів боржника. При цьому ні у кого не повинен виникати обґрунтований сумнів щодо їх належного здійснення (принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора в ліквідаційній процедурі).

Крім того, невід'ємним критерієм дотримання принципу безсумнівної повноти дій ліквідатора в ліквідаційній процедурі є з'ясування усіх необхідних обставин для вирішення питання покладення на винних осіб субсидіарної відповідальності за доведення боржника до банкрутства.

Під час затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу висновки ліквідатора щодо наявності/відсутності підстав покладення субсидіарної відповідальності на пов'язаних з боржником осіб підлягають перевірці господарським судом щодо їх правомірності, повноти та обґрунтованості з наведенням відповідної мотивованої оцінки в ухвалі, прийнятої за результатами розгляду звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.02.2022 у справі № 916/100/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103320434>.

III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Щодо коштів із заробітної плати боржника під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів

Законодавцем передбачено інститут мораторію у справі про банкрутство юридичної особи (неплатоспроможності фізичної особи/фізичної особи – підприємця) як механізм збереження активів боржника для їх спрямування під час реалізації щодо боржника передбачених статтею 6 КУзПБ судових процедур на погашення конкурсної маси боржника та забезпечення справедливого балансу між інтересами кредиторів і боржника, а також максимального погашення пасиву боржника за рахунок його активів.

Одним з наслідків введення мораторію на задоволення вимог кредиторів у справі про неплатоспроможність є зупинення стягнення з боржника – фізичної особи за всіма виконавчими документами, за винятком випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум, у тому числі одержаних від продажу майна боржника, або перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж.

Під час здійснення виконавчого провадження виконавець має пересвідчитися щодо відкриття судом провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи. Зазначені відомості містяться у відкритому доступі на сайті Вищого господарського суду України, який є офіційним майданчиком для розміщення оголошень щодо відкриття провадження у справах про неплатоспроможність з можливістю пошуку боржників за анкетними даними.

Тож списання коштів із заробітної плати боржника під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів є порушенням статті 121 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.01.2022 у справі № 921/787/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102939672>.

Щодо умов та порядку виключення окремих майнових об'єктів боржника зі складу ліквідаційної маси

Приписи статті 131 КУзПБ, зокрема пункту 6, визначають перелік майна, яке не підлягає включенню до складу ліквідаційної маси (житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратних метрів на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення).

Мораторій за Законом України від 03.06.2014 №1304-VII «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» має тимчасовий характер, тому поширення правового режиму мораторію на визначені цим Законом майно/майнові права на час його дії щодо цього майна/майнових прав є лише відстроченням виконання зобов'язання, а не звільненням від його виконання.

У цьому випадку такий мораторій є лише відстроченням реалізації такого майна в процедурі погашення боргів боржника.

Норми зазначеного Закону знайшли своє відображення у КУзПБ.

Так, пунктом 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ законодавець запровадив тимчасові (що застосовуються протягом встановленого законом обмеженого періоду часу)

особливості процедури неплатоспроможності окремої категорії боржників – фізичних осіб, зважаючи на підстави виникнення та склад його заборгованості перед кредитором, а також особливості його забезпечення за відповідними зобов'язаннями.

Провадження у справі про відновлення платоспроможності фізичних осіб з огляду на ці особливості здійснюється (з розглядом та визнанням вимог кредиторів, розробленням, затвердженням та виконанням плану реструктуризації боргів боржника – фізичної особи тощо) за таких передумов:

- заборгованість фізичної особи виникла до дня введення в дію КУзПБ;
- ця заборгованість фізичної особи виникла за кредитом в іноземній валюті;
- такий кредит забезпечений іпотекою квартири або житлового будинку;
- предмет іпотеки (квартира або житловий будинок) є єдиним місцем проживання сім'ї боржника.

У контексті наведеної умови для застосування у справі про неплатоспроможність фізичної особи особливостей, передбачених пунктом 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ, а саме існування у сім'ї боржника єдиного місяця проживання (квартири або житлового будинку), судам при дослідженні цієї умови належить виходити зі складу сім'ї боржника (фізичної особи) і, відповідно, враховувати за правилами цивільного, житлового та сімейного законодавства не лише майно, що належить безпосередньо боржнику – фізичній особі, а й майно, що належить членам сім'ї боржника та за своїми ознаками є (або може бути) місцем проживання (квартира або житловий будинок) сім'ї боржника.

Відповідно до пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ поняття «сім'я боржника» характеризується множинністю осіб, а тому єдиним місцем проживання сім'ї боржника в розумінні зазначеної норми вважається не лише майно (квартира або житловий будинок), що перебуває у власності боржника, а й майно (квартира або житловий будинок), що перебуває у власності членів його сім'ї і може бути місцем проживання сім'ї боржника за правилами цивільного, житлового та сімейного законодавства.

Тож, вирішуючи питання щодо виключення майна з ліквідаційної маси боржника, суди мають застосовувати норми Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» у поєднанні з положеннями КУзПБ та враховувати тимчасовий характер мораторію, введеного зазначеним Законом.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.01.2022 у справі № 910/11257/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/102939654>.

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Щодо оскарження в апеляційному порядку ухвал місцевого господарського суду, які пов'язані виключно з рухом справи про банкрутство

Особливістю провадження у справі про банкрутство є значна кількість судових рішень, які опосередковують рух справи. Крім того, в провадженні у справі про банкрутство може бути велика кількість інших судових рішень, які пов'язані виключно з рухом справи. Такі судові рішення (ухвали) не вирішують питання по суті, не постановляються за результатами розгляду господарським судом відповідних заяв у справі про банкрутство, а лише супроводжують подальший рух справи та стосуються вирішення певних процедурних моментів.

Ухвала суду першої інстанції про передачу заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство для розгляду разом з раніше поданою заявою до того ж боржника, що вже прийнята до розгляду господарським судом, постановлена відповідно до імперативних приписів частини четвертої статті 39 КУзПБ і є ухвалою, якою вирішено процесуальне (процедурне) питання, пов'язане виключно з рухом справи (заяви).

Така ухвала суду не охоплюється наведеним у статті 255 ГПК України переліком ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду першої інстанції. Заперечення щодо такої ухвали відповідно до приписів частини третьої статті 255 ГПК України мають розглядатися судом при оскарженні судового рішення, яке підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.01.2022 у справі № 910/14747/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/102940977>.

Щодо перегляду ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство за нововиявленими обставинами у зв'язку зі скасуванням судового рішення, на якому вона безпосередньо ґрунтувалась

Відповідно до частини третьої статті 16 Закону про банкрутство (чинного на дату постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, яка є об'єктом перегляду за нововиявленими обставинами), якщо справа порушується за заявою кредитора, господарський суд перевіряє обґрунтованість його вимог, їх безспірність, вжиття заходів щодо примусового стягнення за цими вимогами в порядку виконавчого провадження.

Безспірність грошових вимог кредитора у справі про банкрутство законодавець пов'язував з установленням розміру таких вимог згідно із судовим рішенням і доведенням ініціюючим кредитором обставин порушення виконавчого провадження органами виконавчої служби за такими грошовими вимогами та обставин здійснення виконавчого провадження упродовж трьох місяців, унаслідок чого не вдалося задовольнити вимоги ініціюючого кредитора на зазначену суму.

Скасування судового рішення, яким підтверджені безспірні грошові вимоги ініціюючого кредитора, доводить, що передбачені частиною третьою статті 10 Закону про банкрутство підстави для відкриття провадження у справі про банкрутство відсутні. Натомість наявні визначені частиною сьомою статті 16 цього Закону підстави для відмови у відкритті провадження (заявником не доведено наявності підстав для відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство; вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження; відсутні підстави, передбачені частиною третьою статті 10 цього Закону).

Тож під час розгляду заяви ліквідатора про перегляд ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство за нововиявленими обставинами застосуванню підлягали норми саме Закону про банкрутство.

У цьому контексті норми статті 39 КУзПБ (що регулюють питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб) не мають зворотної дії у часі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.01.2022 у справі № 922/3149/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103281543>.

Щодо скасування арешту на майно боржника, накладеного в межах кримінального провадження

Арешт, накладений в межах кримінальної справи, є заходом забезпечення кримінального провадження, застосованим згідно з нормами КПК України, і його скасування відбувається в порядку, визначеному статтею 174 КПК України.

Отже, скасування арешту, накладеного в межах кримінального провадження, за приписами статті 174 КПК України не може здійснюватися судами інших юрисдикцій, що впливає також з положень статей 37, 41 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

Тож накладення арешту на майно боржника кримінальному провадженні унеможливорює скасування такого арешту судом, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.01.2022 у справі № 8/32 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102735803>.

Щодо покладення витрат на професійну правничу допомогу на кредитора, який не є стороною спору

Системний аналіз положень статей 126, 129 ГПК України свідчить, що витрати, пов'язані з розглядом справи, до яких, зокрема, віднесено витрати на професійну правничу допомогу, за відсутності прямої вказівки в процесуальному законі щодо покладення таких витрат на іншу особу можуть бути покладені за результатами вирішення спору лише на сторони такого спору.

Витрати на професійну правничу допомогу, здійснені стороною спору, який розглядається в відокремленому позовному провадженні в межах справи про банкрутство, не можуть покладатися на кредитора – особу, яка оскаржувала прийняті за результатом розгляду цього спору судові рішення та не є стороною такого спору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.02.2022 у справі № 904/1169/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103281565>.

Щодо закриття провадження у справі про банкрутство державних підприємств, стосовно яких прийнято рішення про приватизацію

Частина п'ята статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» самостійно застосовується у передбачених нею випадках у справах про банкрутство та є достатньою правовою підставою для припинення/закриття провадження у справах про банкрутство боржників, якими є державні підприємства та/або господарські товариства, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію.

Передумовою для припинення (закриття) провадження у справі про банкрутство державного підприємства в порядку, передбаченому цією нормою, є наявність рішення про приватизацію такого підприємства.

Отже, господарські суди, які здійснюють провадження у справах про банкрутство боржників, якими є державні підприємства та/або господарські товариства, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, повинні враховувати обов'язкову вимогу законодавця та застосувати імперативні вимоги частини п'ятої статті 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» щодо припинення (закриття) провадження у таких справах у разі прийняття компетентним органом рішення про приватизацію державного підприємства – боржника на будь-якій стадії провадження у справі, незалежно від того, яка судова процедура банкрутства застосовується до боржника і на яких стадіях розгляду перебуває ця справа про банкрутство (розпорядження майном, санація, ліквідація).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.02.2022 у справі № 33/416 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/103952875>.

Щодо закриття провадження у справах про банкрутство державних підприємств, які є в переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави

У разі тривалого здійснення провадження у справі про банкрутство через неможливість його завершення із застосуванням спеціальних норм законодавства про банкрутство, суд має право застосувати загальні процесуальні норми, з метою забезпечення права на справедливий суд в розумінні строків розгляду справи і забезпечення балансу інтересів кредиторів та боржника під час судового провадження.

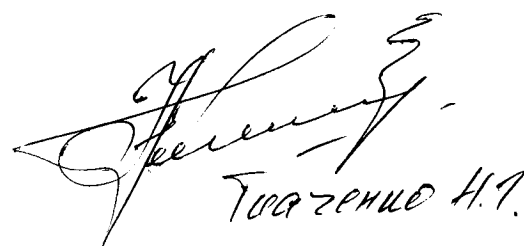
Згідно з частиною другою статті 90 КУзПБ провадження у справі про банкрутство може бути закрито у випадках, передбачених пунктами 1, 2, 5 і 7 частини першої цієї статті, на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство (до та після визнання боржника банкрутом), у випадках, передбачених пунктами 3, 4, 8 і 9 частини першої цієї статті – лише до визнання боржника банкрутом, а у випадку, передбаченому пунктом 6 частини першої цієї статті, – лише після визнання боржника банкрутом.

За приписами пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України господарський суд закриває провадження у справі, зокрема, якщо відсутній предмет спору.

«Відсутність предмета спору» означає припинення існування правовідносин внаслідок певних обставин (оплати боргу, знищення предмета спору, скасування оспорюваного акта). Зазначене не виключає можливості припинення предмета спору на підставі законодавчого припису. У цьому випадку таким законодавчим приписом є норми пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», які обмежують можливість здійснення процедури банкрутства державних підприємств, до яких входить боржник у справі, щодо переходу до процедур санації та ліквідації, та КУзПБ, який не передбачає такої процедури як мирова угода. Отже, процедура розпорядження майном може завершитися у цьому випадку закриттям провадження у справі про банкрутство із застосуванням пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.01.2022 у справі № 01/307 можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/102940959> (також див. постанови від 27.01.2022 у справі № 17/04/05/10-01-14-05-08/4129 від 03.02.2022 у справі № 904/5292/19, від 09.02.2022 у справі № 01/4813, від 16.02.2022 у справі № 5/31-Б-08).

18 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року

Тарасенко Н.П.

Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства. Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2022. 20 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

19 Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2022 року

Калужба С.П.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua